Коришћење прича из прошлости за подучавање ученика о њеној сложености

КАТРИА ТОМКО
& СТИВЕН СТЕГЕРС ИЗ ЕУРОКЛИА
извршни уредници

МАРЏОЛЕИН ДЕЛВОУ
& ХАНА ЗЕЛИНСКА ИЗ ФОНДАЦИЈЕ ЕВЕНС
помоћни уредници

ДАВИД СИПНИЕВСКИ
Дизајн и креативна режија

Хелен Снелсон

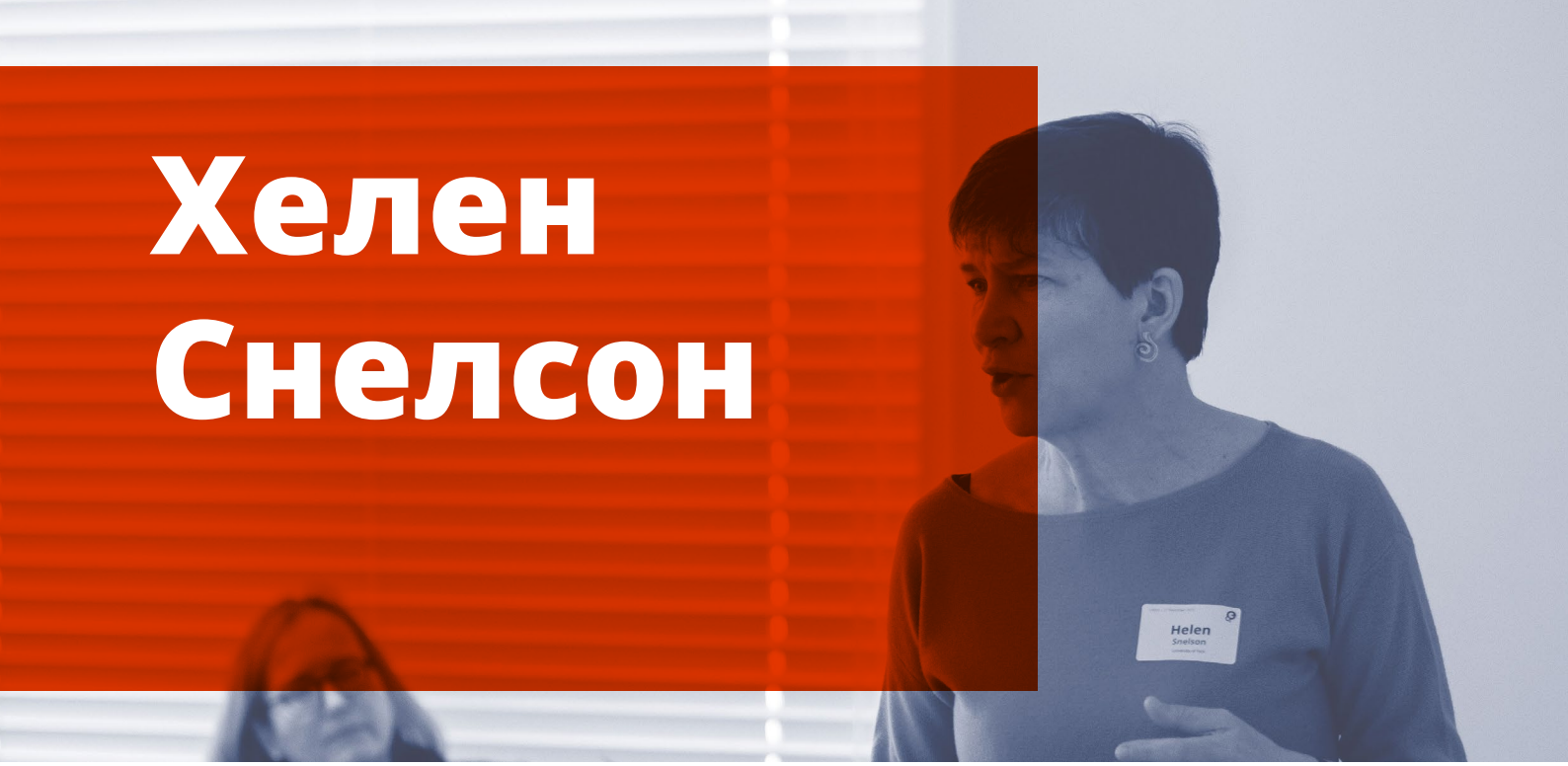

Хелен Снелсон је 20 година предавала историју ученицима узраста 11-18 година у школама у и око града Јорка. Дипломирала је историју на Универзитету у Окфорду и првенствено ради на Универзитету у Јорку као руководилац програма за обуку наставника историје. Такође је председавајућа Одбора британске асоцијације средњошколских наставника историје и писала је чланке за њен часопис „Teaching History“. Редовно излаже на конференцијама и учествовала је у неколико ЕуроКлиових пројеката, укључујући Дељење европских историја и Хисториана. Специјализовала се за увођење архивске грађе и недавних истраживања академских историчара у наставу историје.

Хеленина стратегија - Коришћење прича из прошлости за подучавање ученика о њеној сложености - повезује се са сећањима стварних људи. Од ученика се тражи да упореде сличности и разлике у наративима и извуку закључке о узроцима неједнакости или сличности. Ученици се подстичу да упореде историју описану у својим уџбеницима са запамћеном прошлошћу и размотре шта је од историјског значаја.

Овај план лекције део је петоделне серије наставних стратегија коју су осмислили и тестирали наставници за наставнике. Општи циљ Дељења европских историја је да помогне младим људима да разумеју сложеност, многострукост и транснационални карактер европске историје и препознају како историја може да укључи све у разумевање Европе. За више информација посетите sharingeuropeanhistories.eu.

EuroClio
Inspiring History and Citizenship Educators

Evens Foundation

Коришћење прича из прошлости за подучавање ученика о њеној сложености

ХЕЛЕН СНЕЛСОН

„Приче из прошлости“ користе сећања људи широм континента како би ученици увидели да су људи исти временски период или догађај доживљавали на различите начине.

ПРЕГЛЕД СТРАТЕГИЈЕ

Стратегија се заснива на прикупљању животних прича појединаца из различитих делова континента (ако је могуће) или једне земље и различитих структура друштва (старост, род/пол, националност, етничка припадност) о истом временском периоду или догађају. Ова колекција животних прича може да упозна ученике са њима непознатим периодом и подстакне их на стварање сопственог схватања верзије приказане у њиховим уџбеницима.

Упоређивање описа „великих догађаја“ у уџбенику са њиховим одражавањем на људске животе и анализа разлика и сличности перцепције историјских догађаја и периода од стране људи различитог порекла могу помоћи ученицима да схвате да је живот био (јесте) увек сложенији и мање разумљив него што то изгледа у ретроспективи кроз процес повезивања узрока и последице.

Предложена стратегија претпоставља не само конкретан пример рада са одабраним и припремљеним причама већ метод прикупљања животних прича као историјских извора за наставу/наставне активности са другим догађајима/периодима.

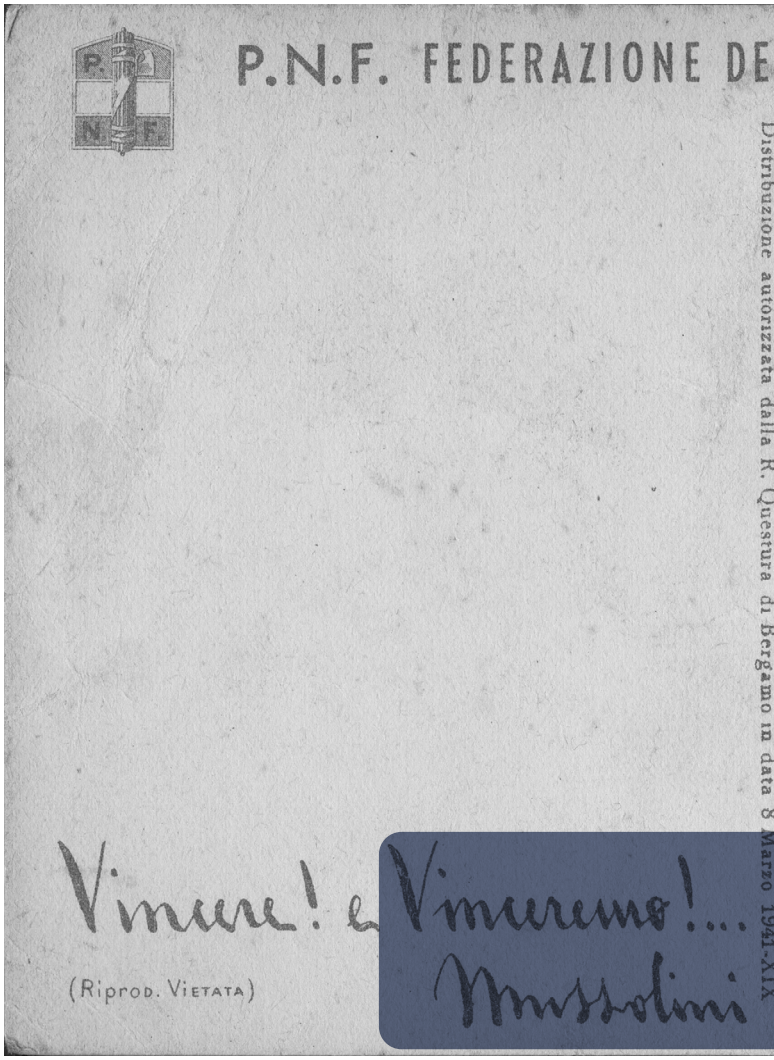

КОЈИ ЈЕ ЦИЉ ОВЕ СТРАТЕГИЈЕ?

Стратегија је првенствено усмерена на подучавање различитости. Показаће како, упркос томе што проживљавамо различите историје широм континента, постоји огромна количина искустава која и даље делимо.

Стратегија даје могућност и простор гласовима из прошлости који се раније нису чули и, због тога, отежава „црно-бело“ посматрање сложених питања.

Стратегија ће такође помоћи ученицима да уоче разлику између историје и сећања и да разумеју конструисаност историје.

Шта вам је потребно за употребу ове стратегије у вашој учионици?

КОРАК 1: ПРИПРЕМИТЕ МАТЕРИЈАЛЕ

Да бисте спровели ову активност, прво треба да прикупите збирку „прича из прошлости“ на тему коју желите да предајете. Ове теме би требале бити транснационално фокусиране да би стратегија функционисала. Постоје две могућности:

Могућност 1 – Користите припремљене колекције

Користите готову колекцију „прича из прошлости“. На historiana.eu постоје колекције које покривају период 1945-1949. и 1989-1990. Ево још једног примера колекције која се заснива на искуствима једне земље - бивше Чехословачке - али која садржи низ перспектива кључних тема 20. века релевантних за ту земљу.

Могућност 2 – Направите сопствену колекцију

Да бисте саставили ефективну колекцију „животних прича“, морате мислити о следећем:

1. **Направите разнолику колекцију**

Ево листе која ће вам помоћи да направите разнолику колекцију сећања. Треба да се трудите да сакупљате сећања које одражавају:

- распон подручја, региона и земаља релевантних за тему;
- сећања људи у различитим економским положајима;
- људе различите старости у време сећања;
- родну равноправност;
- разлике у образовању и социјалном статусу; и
- етничке и друге мањинске гласове.

Шта тачно значи разноликост зависиће од временског периода и одабране теме. На пример, тема „Искуства Шпаније која је оставила доба Франка“ привукла би гласове из различитог распона перспектива од теме „Европа 2001-2008“ и нпр. од теме као што је „Наш град у 60-им“. „Приче из прошлости“ не теже да буду репрезентативне (не би могле бити) и не би их требало представљати као глас народа или земље.

2. **Питајте иста питања**

Људима који прилажу своје животне приче треба поставити око 5-6 главних питања. Ово омогућава ученицима да праве поређења на часу. Такође отвара могућност смањења количине текста за ученике за које би читање целе приче било превише. Прича може бити дата ученицима одговор по одговор у мањим одељцима. Молимо да погледате конкретан пример питања.

3. **Дођите до прича**

Постоје добро успостављене мреже наставника историје који ће моћи да разумеју овај контекст и помоћи ће вам да дођете до прича. Један од таквих примера је Фејсбук група ЕуроКлио (EuroClio Facebook group). Јасан кратак извод са параметрима и захтевима ће врло вероватно резултовати добијањем помоћи од колега. Њима ће, наравно, требати мало времена да дођу до прича уместо вас.

4. **Напишите приче**

Ишчитајте прикупљени материјал и размислите о томе како он може помоћи ученицима да стекну осећај за време и место. Можда ће бити потребно да истражите/додате информације о другим питањима и темама присутним у друштву како бисте причу боље контекстуализовали. Поједноставите језик, објасните концепте и примере коментара по потреби како би неко ко не познаје особу и њено локално подручје и даље могао да разуме причу. Будите спремни да интензивно уређујете дуге одговоре. Погледајте примере тона и стила.

КОРАК 2: КОРИСТИТЕ МАТЕРИЈАЛЕ У УЧИОНИЦИ

Активност 1

Ова активност омогућава ученицима да се упознају са једном причом у детаљима пре него што него што почну да праве поређења.

Паровима ученика дата је прича из прошлости. Томе можете приступити на један од три начина: сваки пар има другачију причу, неки парови имају исту причу или дајте приче питање по питање. Њихов први задатак је да прочитају причу да би разумели и лоцирали причу своје особе на мапи која је приказана на ППТ-у пред одељењем.

Активност 2

Ова активност наводи ученике да пређу на поређење, али само са једном другом причом како не би дошло до расејања фокуса.

Парови се затим придружују другим паровима који имају другачију причу и они упоређују белешке како би пронашли сличности и разлике. Ученицима често користе подстицајна питања. Примере потражите у примеру активности.

Дискусија 1

Ова дискусија наводи ученике да размене своје идеје унутар одељења како би досегли генерализацију о причама као скупу.

Затим следи одељењска дискусија о сличностима и разликама. Шта је откривено? Какве идеје имамо о томе зашто постоје ове разлике? (За примере питања за наставнике, погледајте пример активности). Циљ дискусије је омогућити ученицима да сазнају да људи имају различита искуства из истог периода. Људи не сматрају нужно исте догађаје/промене најзначајнијим.

Дискусија 2

Ова дискусија је креирана да подстакне критичко укључивање ученика у историјски процес и нашу употребу доказа.

Испитивање наставника промовисаће дискусију о природи доказа како би се истакло како: можемо извући само оквирне закључке; ови извори нису репрезентативни за групе; постоје проблеми са сећањима; скуп извора отвара више питања; и можемо тестирати валидност. (За примере питања за наставнике, погледајте пример активности).

Активност 3

Ова активност наводи ученике да упореде оно што су пронашли са наративима у њиховом уџбенику, тако да могу критички преиспитати наратив који су добили. То ће им помоћи да схвате да је историја конструисана.

Парови се затим позивају на године теме у свом уџбенику или временску линију периода припремљену из материјала у стилу уџбеника. Која је разлика између онога на шта се фокусира уџбеник и чега се сећа и на шта се фокусира особа која је испричала своју причу из прошлости? Шта је у уџбенику, а шта није? Да ли би ти људи пронашли своја сећања и/или шта им је најважније, а да се може наћи у уџбенику?

Дискусија 3

Овом дискусијом се закључује стратегија.

Наставник пита како би се истакли одговори и даља запажања о томе:

- Какве смо одговоре пронашли на наша питања?
- Како су приче додатно обогатиле наше знање о периоду?
- Да ли је важно што постоје разлике између историје у уџбенику и онога што људи који су живели у то време памте као најважније и најутицајније за њих?

СА КОЈИМ ПРЕПРЕКАМА СЕ МОЖЕ СУОЧИТИ НАСТАВНИК КОЈИ КОРИСТИ ОВУ СТРАТЕГИЈУ?

Способност читања

Ученици треба да буду довољно способни као читаоци да би обавили задатке како је овде приказано. Алтернативно, мање самопоуздани читаоци могу бити упарени са самопоузданијим вршњацима и/или приче могу бити преведене, смањене у дужини, читане на часу или претворене у звучне снимке.

Концептуално разумевање

Наставници ће морати да рецензирају приче имајући у виду предзнање својих ученика. Можда постоје термини и концепти које је потребно објаснити или поједноставити да би приче биле јасне свима.

Подстицање питања

Неки ученици ће моћи да размишљају о причама без подстицајних питања. Осталима ће требати таква питања. Примери за њих дати су у материјалу. Она су специфична за одређену тему, али ће наставницима дати идеје о потребним детаљима и могу се прилагодити другим темама.

КАКО МОЖЕТЕ УЧИНИТИ ОВУ СТРАТЕГИЈУ ИНКЛУЗИВНИЈОМ?

Додатном подршком за ученике са слабијим постигнућима

Неки ученици се могу мучити са количином читања коју тражи ова стратегија. Да бисте се позабавили тим проблемом, можете користити мање прича или сажету причу, тј. уклонити део текста да бисте оставили само најважније делове. Исто тако, упаривање ученика са нижим нивоом образовања и ученика са вишим успехом могло би им пружити подршку у захтевима за читање.

Стварањем изазова за ученике са високим постигнућима

За ученике са вишим успехом можете лако прескочити Активност 1 и уместо тога им одмах дати већи сет прича и навести их да пронађу сличности и разлике. То ће захтевати од њих да брзо прегледају информације и размишљају више критички.

Пример примене ове стратегије

ПОСЛЕ ХЛАДНОГ РАТА: КАКО СЕ РАЗЛИЧИТИ ЉУДИ СЕЋАЈУ ГОДИНА 1989-2000?

Овај пример користи збирку „прича о прошлости“ из периода 1989-2000. Они су доступни на веб-сајту historiana.eu.

Оквирно време: 2 до 3 сата
Приближна старост: деца од 11 до 16 година

Активност 1

- Прикажите мапу европских земаља на ППТ-у пред одељењем. Дајте паровима ученика једну од прича из прошлости.
- Замолите ученике да прочитају причу коју су добили ради разумевања и лоцирања приче своје особе на мапи.
- Док ученици раде, одговарајте на сва питања о значењу животних прича и локацијама догађаја у причама.

Активност 2

Парови ученика се затим придружују другом пару који имају другачију причу и упоређују белешке како би пронашли сличности и разлике. Ево неколико подстицајних питања која се могу поставити ученицима:

- Колико су људи о којима сте читали слични и различити у погледу: старости, пола, нивоа образовања, места у којем су рођени, места у којем су живели 1989-2000?
- Како бисте сумирали причу ваше особе?
- Генерално, даје ли ваша прича осећај лакоће или тежине времена тих година? Поделите примере из својих прича.
- Колико се живот ваше особе променио током периода? Како се то упоређује са искуством друге особе?
- Колико су људи о којима сте читали забринути због догађаја који су за њих били врло лични? Колико су их забринули шири догађаји и промене у друштву?

Дискусија 1

Затим следи одељењска дискусија о сличностима и разликама. Наставник треба да подвуче сличности и разлике кроз испитивање:

- Зашто изгледа да је важно где је особа живела?
- Како лични фактори, као што су старост и пол, делују на човека?
- Шта још обликује оно што је неко сматрао најзначајнијим за памћење у ово доба свог живота?
- Шта нам све ово сугерише о животу у периоду 1989-2000?

Ученике треба охрабрити да примете да људи имају различита искуства из истог периода. Људи не сматрају нужно да су исте ствари из временског периода биле најзначајније. Треба их подстицати да сачине хипотезе зашто постоје ове разлике у перспективама.

Дискусија 2

Ове животне приче нису репрезентативне. Мало их је и изразито су лични погледи одређених људи који се користе ретроактивно у одређеном тренутку. Међутим, иако анегдотични, они су валидни под својим условима. Као доказ могу се користити за илустрацију разноликости запмћених искустава из тог периода. Да бисте ученицима помогли да дубље размисле о природи доказа у вези са овим изворним материјалом, можете их питати:

- Који може бити проблем у ослањању на сећање ради сазнања о овој теми?
- Шта откривају сећања на овај период што је корисно историчару?
- Шта још треба да знамо да бисмо разумели читав овај период и разумели где се сећање ове особе уклапа у шири контекст?
- Која питања бисмо желели да поставимо тој особи ако бисмо је могли питати више о њеним сећањима?

Активност 3

Замолите ученике да, радећи у паровима, у школским уџбеницима прочитају о периоду од 1989. до 2000. године или да користе стандардну временску линију за период припремљену из извора уџбеника (видите одељак о ученичким материјалима). Ова подстицајна питања могу бити корисна:

- Која је разлика између онога што уџбеник/временска линија описује за тај период и онога чега се сећа особа која је испричала своју прошлост?
- Колико би ваша особа препознала своја сећања/оно што је рекла да јој је најважније у уџбенику?

Дискусија 3

Наставник треба да подвуче сличности и разлике кроз испитивање:

- Како су приче обогатиле наше знање о периоду више од уџбеника/временске линије? (Ученици би требало да коментаришу нијансе, различитост, боје и сложеност)
- Да ли је важно што постоје разлике између историје у уџбенику и онога што људи који су живели кроз то време памте као најважније и најутицајније за њих? (Ово је још једна прилика да се усредсредимо на идеју да оно што сматрамо историјски значајним варира.)
- Како нам ове животне приче помажу да одговоримо на питање: „Како се различити људи сећају година 1989-2000?“

Два примера прича

ПРИМЕР 1

1989-2000+
СЕЋАЊА ЧОВЕКА РОЂЕНОГ У РЕПУБЛИЦИ ИРСКОЈ

На шта прво помислите кад се осврнете на период свог живота 1989-2000?
То су биле моје касне тинејџерске године. Средње образовање завршио сам 1989. године и имао сам велике снове и наде. Узбудљива времена! Био сам прва генерација која је могла да иде на универзитет. Тамо где сам живео није било много индустрије; Ирска никада није имала индустријску револуцију, али одједном је постојао потенцијал, зидови су се срушили, прилика, и ја сам био у правом добу да је искористим.

Кључни догађаји у Вашем животу у годинама 1989-2000+
Године 1989. сам се спремао да пређем на универзитет и постојала је „слобода у ваздуху“ коју нисам искусио у млађим годинама. Као млади тинејџер раних 80-их сматрао сам да је Хладни рат био врло опасан. То би значило да сам волео своје тинејџерске године. Био сам оптимистичан, упркос томе што је мој отац био незапослен, а Ирска је почетком 80-их била сметилиште за живот. Ствари су се промениле и Ирска је постала одлична земља за живот током 90-их. Универзитет сам напустио 1992. године. Осећао сам велику страст према историји и енглеском језику, а Ирска је тек почела да се повезује са европским системом преноса кредита (рани облик Еразмуса). Мој професор ми је предложио да се придружим. Никада нисам био ван Ирске, па сам искористио прилику и отишао у Данску на мастер студије историје. Отишао сам у Роскилде, јер се могло радити у групи. Допало ми се. 1993. године сам се вратио у Ирску да бих се школовао за учитеља. Од 1994. године предавао сам у слабијој школи у Западном Даблину. Тамо сам предавао до 2000. 1999. године сам се оженио.

Шта треба да знамо о Вашем животу пре 1989. године да бисмо боље разумели тај период?
Рођен сам 1972. године. Када сам био дете, Ирска је имала врло високу незапосленост и није много људи ишло на факултете, посебно не они из неповољних окружења попут мог. Ирска је била тешка земља за живот. Ирски устав је разматрала Римокатоличка црква пред Кабинетом 40-их, а закони су били строги и нелиберални. Чак је и 80-их година Црква имала доминантно место у друштву. Тада је још увек био проблем хомосексуализам, а такође и рађање деце ван брака. Био сам добро јер су моји родитељи били либерално настројени и мој отац није трпео никакве глупости из Цркве. Основну школу су често водиле часне сестре. Биле су грозне, злобне и агресивне. Телесно кажњавање у школи било је легално до 1982. године, али часне сестре су га и даље користиле до 90-их. Кад сам стигао на крај вишег нивоа средње школе, у њој више није било часних сестара и свештеника. Сви су отишли.

Где сте живели 1989-2000. и Ваш дом
Даблин, када нисам био у Данској. Одрастао сам у имовини савета - стану у власништву локалне власти за сиромашније људе. Било је сјајно осећање заједништва иако смо били у неповољном положају.

Ваше наде и циљеви у то време
Ах, мислим да сам то већ рекао. Желео сам да идем на универзитет, путујем, а затим постанем наставник. Надао сам се да ће живот постати бољи - и јесте. Волео сам та времена. Иако смо имали огромне изазове, иако смо имали врло мало новца или могућности, постојао је осећај за ново, другачије и могуће.

Ствари које су Вам ограничавале живот и спречавале Вас да радите оно што сте желели
Имао сам среће. Почетком 90-их опције су се отварале и проблеми су се смањивали. Ирска је била место где сте напредовали у животу само ако сте познавали праве људе. Ваша поштанска адреса је била важна, а ја

сам одрастао на погрешном имању. Мој отац је сматрао да де Валера - први лидер потпуно независне Ирске - има пуно за шта да одговара, а касније у 80-им почели смо да учимо о корупцији и сплеткама мушкараца као што је Чарли Хаучи - штићеник де Валере. Међутим, иако је било тих наслеђених навика, ствари су се брзо мењале и нисам имао проблема. Било је застрашујуће бити први у породици који је отишао на факултет, али ја сам то волео.

Како сте тада проводили време?
Опет, углавном сам ово рекао. Могу да додам да сам имао сјајне пријатеље - сјајна времена!

Чега се сећате из тадашњих вести?
Сећам се вести о бомбашким нападима на тлу Енглеске од стране ИРА-е. Нисмо сами ишли на север Ирске. Тамошње невоље су биле далеко од нас, али смо били свесни тензија из вести. У Северној Ирској није било оптимизма за мир. И то је било такође економски депресивно. Мир који је наступио 1997. године био је изненађујући и врло добродошао.

Како мислите да су Вам догађаји из вести обликовали живот?
Отварање Берлинског зида 1989. имало је утицаја на мене. Мама мог пријатеља емигрирала је из Пољске у Енглеску и удала се за Ирца. Чим се отворио зид, посетили су породицу у Берлину. Вратио се тако узбуђен и то је узбудило и мене. Моћ људи, друштвени активизам, отпор... све се то додавало осећају шансе. Нисмо више трпели стару Ирску.

Како се сећате расположења и атмосфере тих година?
ТБило је расположење растућег оптимизма. 1986. одржан је концерт у Даблину са групом У2 под називом „Make it Work". Била је то јавна изјава и протест због тежине ситуације у Ирској. Требало је подићи политичку свест о сиромаштву и тешкоћама. 1987. године У2 је објавио „Joshua Tree." А онда је 1989. била сјајна - транзиција, нешто другачије ...

Шта се по Вама највише променило од тада до данас?
Све! За мене је најважнија смањена улога Цркве као контроле над друштвом. Омча Цркве, у виду римокатоличког свештеника који је долазио у вашу кућу недељом преподне, била је скинута. Ирска је либерална. Имали смо референдуме за остваривање права на побачај, истополне бракове итд. а велике масе су кренуле ка Даблинској тврђави ради објаве резултата. Боље функционише политика. Више је транспарентности, више одговорности, више поверења и мање сплетки. Рајнски извештај из 2008. године отворен је 1998. како би се откриле злоупотребе Цркве и још увек нам је потребна национална дискусија о томе шта то за нас значи.

ПРИМЕР 2

1989-2000+ СЕЋАЊА ЖЕНЕ КОЈА ЈЕ РОЂЕНА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ВРЕМЕ КАДА ЈЕ ОВА БИЛА ДЕО БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

На шта прво помислите кад се осврнете на период свог живота 1989-2000?
Моја главна успомена је на босански рат - грађански рат у Босни и Херцеговини између 1992-95. Али, могло би вас изненадити, такође се сећам да сам се лепо проводила у средњој школи упркос рату. Имала сам 15 година 1992. године и имали смо најбоље журке икад. То је било зато што наши родитељи нису могли да очекују да се вратимо исте ноћи када су били ноћни полицијски сати (полицијски час). Нисмо могли да изађемо на улицу да бисмо се вратили кући. Чак је и школа била невероватно забавна. Имали смо све изговоре на свету да не идемо, али била је пријатељска атмосфера и заиста смо вредно учили. Људи око нас су умирали сваки дан. Људи су одлазили, а

други су долазили, због етничког чишћења[1]. Знали смо да је живот јединствен и да не треба га узимати здраво за готово.

Кључни догађаји у Вашем животу у годинама 1989-2000+

Имала сам 13 година 1989. године и током босанског рата била сам у средњој школи. 1996. године отишла сам на факултет у Бању Луку. Путовала сам кући сваког викенда, јер није био предалеко од наше куће у Републици Српској у Босни и Херцеговини. Онда сам постала учитељица и удала се 2002. године.

Шта треба да знамо о Вашем животу пре 1989. године да бисмо боље разумели тај период?

Моја породица је мешавина националности (хрватске и српске) и када сам била мала то никада није био проблем. Нисам била свесна да смо били мешовита породица пре 1991. Тада су прве националистичке политичке странке преузеле власт. Сећам се како сам гледала плакате и слогане залепљене на угловима улица и дрвећу и питала свог тату: „Шта је ово? Рекао је, „ово је босанска муслиманска национална странка, ово је хрватска национална странка, ово је српска национална странка, и тако даље." То је било чудно, јер је већина нас одгајана у југословенском духу. Знали смо да постоје различите националности, али одгајани смо као Југословени. Моја бака је била религиозна и морали смо ићи на Божић и Васкрс да је посетимо, али то је била само традиција. Нисам то повезала са националном позадином.

Где сте живели 1989-2000. и Ваш дом

Наша породична кућа била је у Добоју, граду у бившој југословенској републици Босни и Херцеговини. Живели смо у малом стану од 50 квадратних метара у згради са 17 спратова. То је био стандардни дом за око 80 % југословенских породица које су живеле у великим градовима. Прво смо били на 8. спрату, а затим на петом. Моји бака и деда су имали кућу у истом граду са двориштем и псом. Живела сам на обе адресе. Такође смо имали викендицу у планинама удаљеним 15 километара.

Ваше наде и циљеви у то време

Некако сам знала да желим остати у Босни. Моја сестра је 100 % желела да напусти земљу. Желела сам да зарадим сопствени новац, тако да родитељи не морају да ме издржавају. Две године, у средњој школи, радила сам у бакалници, тако да нису морали да ми дају џепарац. Ујутро сам била у школи, а затим сам 8 сати радила у продавници са својим књигама. Читала сам велике књиге. Једног дана је ушао војник и рекао да ми је било горе него њему што сам морала да прочитам све те књиге - то је била његова перспектива! Знала сам да желим да завршим школу и идем на универзитет.

Ствари које су Вам ограничавале живот и спречавале Вас да радите оно што сте желели

Рат није био једини проблем. Добијање визе за путовање било је страшно и понижавајуће. Стајали сте у реду током ноћи, а дању сте стигли на ред и били пред службеником који вам је трајао живот са 1000 питања. Било је тако понижавајуће. Морали сте разговарати о свему и чак пружити доказ да можете платити рачун за струју. Све то само да бисте изашли из земље и отишли на летовање. Ствари су се поправиле за мене када сам поред босанског добила још један пасош - хрватски, преко мајчине породице.

Како сте тада проводили време?

На последњој години универзитета почела сам да предајем историју. Моја стара школа није могла да нађе учитеља и примила ме је. Од 2001. до 2005. путовала сам из Добоја у Бању Луку. Било је тешко јер је возом то 100 километара, а требало је скоро 3 сата. Престрашила ме је могућност да будем незапослена, али сам на крају дала отказ и вратила се да живим са родитељима. Магистрирала сам и онда је све било у реду.

1 Етничко чишћење - присилно уклањање једне групе људи са неког подручја да би се испразнило од те врсте људи.

Чега се сећате из тадашњих вести?
Сећам се отварања Берлинског зида. Сећам се распада Југославије. Сећам се 1995. године када је рат коначно завршен и када је у новембру била Дејтонска мировна конференција. Сећам се периода у коме је Европска унија постајала већа и те срећне атмосфере.

Како мислите да су Вам догађаји из вести обликовали живот?
Много! Почетак 90-их био је потпуно нови свет за нас у Југославији. Први пут су медији били разнолики, а не само новинске агенције које контролише влада. Већина људи је гледала телевизију и било је шокантно за моје родитеље да виде више од једног вечерњег информативног програма од 19:30 са више становишта. Коме да верујемо? Шта треба да мислимо? Тај период памтим као тотални неред. Као друштво нисмо били спремни за ово. Било је тешко. У Сарајеву је постојала изузетно популарна ТВ емисија под називом „Топ листа надреалиста“ коју је креирао покрет под називом „Нови примитивизам“. У почетку је то била радио емисија, затим ТВ емисија, па рок бенд. Исмевали су нам живот и, гледајући сада уназад, предвидели су све што се догодило и то ме шокира.

Како се сећате расположења и атмосфере тих година?
У почетку је постојало „национално буђење“, али не у позитивном смислу; померили смо се вековима уназад и из мира у рат. После 1995. било је наде и „великих очекивања“. Тада се нада претворила у разочарање.

Шта се по Вама највише променило од тада до данас?
Тешко је одговорити. У то време још је постојала социјалистичка идеја живота. Овде, у ономе што је била Југославија, сви који су желели да раде имали су посао, социјално осигурање је било обезбеђено, сви су имали здравствену заштиту, школе су биле бесплатне, могли смо да путујемо, а већина људи је имала где да живи бесплатно. Многи људи су се надали да ће и након 1995. остати исто. Није. Ми немамо социјализам, а немамо ни развијени капитализам. Имали смо разоран транзициони период који је опустошио нашу економију. Масивне фабрике више не постоје и приватизација се одвијала на врло лош начин. Људи са новцем од корупције су то преузели. Због тога постоји тако велико разочарање.

ПРИМЕР РАДНОГ ЛИСТА

Прочитајте причу о прошлости која вам је дата и направите белешке на овом радном листу како бисте дискутовали о прочитаном.

ЛИЧНИ ПОДАЦИ	
Место рођења:	Приближна старост:
Ниво образовања:	Род:

ГДЕ ЈЕ ОСОБА ЖИВЕЛА У ПЕРИОДУ 1989-2000?

КАКО МОЖЕТЕ СУМИРАТИ ПРИЧУ ВАШЕ ОСОБЕ (КЉУЧНЕ ДОГАЂАЈЕ, ЊИХОВА ГЛАВНА ОСЕЋАЊА, НАЧИН НА КОЈИ ПАМТЕ...)?

ГЕНЕРАЛНО, ДА ЛИ ЈЕ ОСОБИ БИЛО ЛАКО ИЛИ ТЕШКО У ТО ВРЕМЕ? НАВЕДИТЕ ПРИМЕР.

ДА ЛИ СУ ПРОМЕНЕ КОЈЕ СУ ИСКУСИЛИ ПОЗИТИВНЕ ИЛИ НЕГАТИВНЕ? ЗАШТО?

ДАЈТЕ ПРИМЕРЕ ЗАБРИНУТОСТИ ОСОБЕ ЗА ДОГАЂАЈЕ КОЈИ СУ ЗА ЊИХ БИЛИ ВРЛО ЛИЧНИ.

ДАЈТЕ ПРИМЕРЕ У КОЈИМА ОСОБА ПОМИЊЕ ИЛИ СУ НА ЊУ УТИЦАЛИ ШИРИ ДОГАЂАЈИ И ПРОМЕНЕ У ДРУШТВУ.

ДОДАТНЕ ТЕМЕ КОЈЕ СЕ МОГУ ОБРАДИТИ ПРИМЕНОМ ОВЕ СТРАТЕГИЈЕ

Како се ова стратегија ослања на усмену историју, она се може усредсредити само на недавну прошлост. Међутим, верујемо да би следеће теме заиста добро функционисале са овом стратегијом:

- Стварање Европске уније
- Живот после Другог светског рата
- 1968: Револуционарна година
- Нафтна криза 1973
- Чернобиљ
- Револуције боја
- Атлантска трговина робљем
- Предавање нацистичке Немачке
- Таласи имиграције
- Брегзит +
- Размишљања о одређеној деценији

EuroClio
Inspiring History and Citizenship Educators
Evens Foundation
Set in stone, history blinds.
Set in motion, it opens minds.
HISTORY TEACHING MATTERS.
Find out how you can make a difference:
sharingeuropeanhistories.eu
An initiative of the Evens Foundation and EuroClio.